

Investigating the components of presence or sociability in roadside service complex Case Studies: roadside service Complexes (Homa-ye Saadat and Ronica Plus Delijan, Mehr-o-Mah Qom, Ronak Kashan)

Seyyed Ehsan Mousavi^{1*}, Mohammad Mahdi Abdollahzadeh², ali Reza Ghaffari³, Hossein Ehsani Tirgar³, Mahdi Bodaghi³

¹Assistant Professor, Department of Architecture, Yadegar-e-Imam Khomeini (RAH) Shahre Rey Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

²Assistant Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Technical and Vocational University (TVU), Tehran, Iran

³Bachelor's, Department of Architecture and Urban Planning, Technical and Vocational University (TVU), Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article Type:

Original Research

Received: 10.14.2024

Revised: 11.20.2024

Accepted: 12.09.2024

Keyword:

Presence
sociability
roadside service complex
tourism
destination

*Corresponding Author:

Seyyed Ehsan Mousavi

Email: Seh.mousavi@iau.ac.ir

The role of roadside service complexes and the way they provide services is not limited only to travelers on highways; rather, they should be examined from various dimensions. These complexes possess numerous potentials that can be utilized to achieve tourism development goals and to create recreational destinations in the region. Based on these definitions, the key question arises: how can the level of presence and sociability in these complexes be enhanced? The purpose of this study is to measure the sociability components of roadside service complexes, to examine the factors that increase tourists' presence in these facilities, and to contribute to the development of the road transportation industry. The research strategy is descriptive-analytical, and the method is quantitative. First, the concept of sociability was explained and its components were extracted. Then, by employing a questionnaire, these components were distributed among users of four selected roadside complexes. The degree of presence was analyzed through descriptive statistics (frequency distribution) and inferential analyses (one-sample t-test and Friedman test). The findings indicate that, from the visitors' perspective, physical components such as ease of access, cleanliness and order, and good quality of construction are considered higher priorities for their presence than cultural, semantic, and functional components such as camping and ecotourism facilities. Therefore, in order to enhance presence in these complexes, each of these indicators should be improved according to their priority.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Introduction:

Iran's historical background shows that Iranians were pioneers in building roads and wayside visitors, and Iran can be considered the birthplace of caravanserais.[1] Caravansers were built as guesthouses or wayside lodgings along caravan routes [2]. Today, with the development of road transportation, vehicle technology, and the diversity of communication routes, roadside services have been transformed, and roadside welfare service complexes have been considered to organize services and increase the welfare of passengers. These complexes have capabilities for regional development and tourism, and their new roles make their activities economically justifiable [1]. Therefore, in order to achieve these goals, attention should be paid to effective aspects in promoting the concepts of presence or sociability in intersection complexes.

Sociability is defined as a spatial quality that enables social interactions, leisure time, and escape from everyday problems for different groups [3]. Presence also refers to the ability of physical space to create centers of activity and a desire to be present in it[4]. Presence is a reflection of social values that are crystallized in public spaces and strengthen the sense of place and local identity [5].

The aim of this study is to identify the factors affecting sociability and presence in public spaces and to examine their impact and priority in roadside welfare service complexes. The research questions are:

- What are the factors and indicators affecting sociability and presence in public spaces?
- What is the impact and priority of these factors in roadside welfare service complexes?

To answer this question, quantitative and qualitative methods and tools such as questionnaires were used in four selected intersection complexes.

Methodology:

The current research strategy is descriptive-analytical and is among the quantitative researches that examines the concept of sociability in roadside welfare service complexes and its promotion factors. First, by reviewing the sources, previous researches and field surveys, the relevant components were extracted. The samples included 4 busy roadside complexes with high attendance were selected. The data collection tool was a questionnaire with 21 questions based on the Likert scale (very low to very high) designed to measure the components and subcomponents of sociability. Data analysis was performed with IBM SPSS Statistics 27 software and included two methods of descriptive statistics (frequency distribution and percentage) and inferential statistics (single-sample/group t-test and Friedman test for prioritizing subcomponents). The sample size was determined based on DeMorgan's table as 400 questionnaires (100 for each complex). The validity of the questionnaire was confirmed by 5 architectural experts and its reliability was calculated with Cronbach's alpha of 0.717, which indicates appropriate reliability.

Results and Discussion:

To develop the conceptual model of the research, after examining the concepts and opinions of theories, the components of presence in roadside welfare service complexes have been divided

into six dimensions: physical, socio-cultural, functional, semantic, security, and motivational, with 21 items, which are presented in Chart 1.

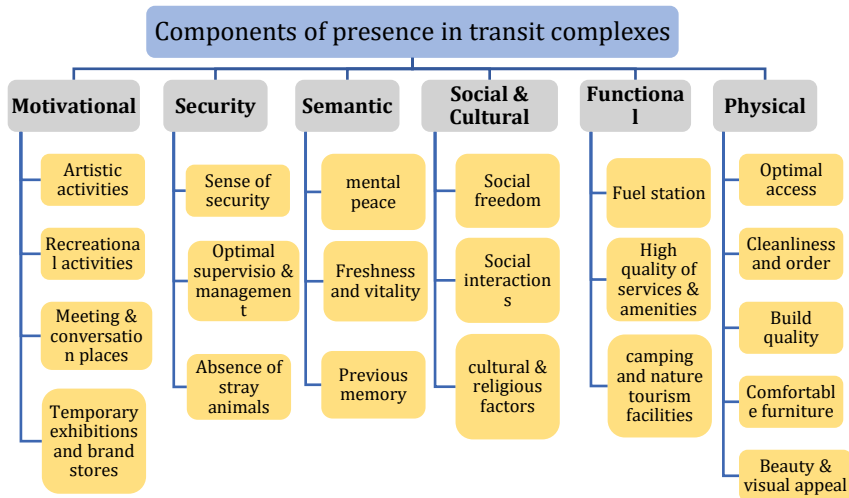

Chart 1. Components and subcomponents of presence in transit welfare service complexes

To evaluate the conceptual model of promoting the sociability of roadside welfare service complexes, four welfare service complexes on the Qom-Tehran, Qom-Isfahan, and Tehran-Delijan axes were selected. These complexes have destination-like and accessible characteristics due to their short distance (4 to 7 kilometers) from cities and diverse functions. These complexes have destination-like and accessible features due to their short distance (4 to 7 kilometers) from cities and diverse functions. The most important reasons for choosing these complexes were the diversity of uses and the ability to attract tourists regardless of the services provided along the way. Then, these 6 components were compared in the four selected complexes and the advantages and disadvantages of each were examined.

Conclusions:

The present study examined four roadside welfare service complexes on the Qom-Tehran, Qom-Isfahan, and Tehran-Delijan axes, which have destination-like functions due to their proximity to cities and diverse uses. Factors in these complexes have increased attendance and sociability. Due to the distinctive characteristics of these samples, generalization of the results to complexes further away from cities is limited and requires further research examining the specific conditions of each complex. Descriptive and inferential statistical analyses showed that physical and functional components have the greatest and least impact on attendance, respectively (Chart 2). , and among the selected complexes, Mehromah has the highest level of attendance characteristics (Chart 3).

The t-test and Friedman tests determined that the subcomponents of favorable access, cleanliness, order, and favorable supervision and management have the greatest impact, which can be interpreted as indicating that the present result is consistent with Maslow's pyramid, because these factors are closer to higher needs than the top of the pyramid. As a result, using the components and subcomponents mentioned for presence in the present study can take

complexes beyond serving passersby, contribute to regional development and tourism, and justify their economic activity.

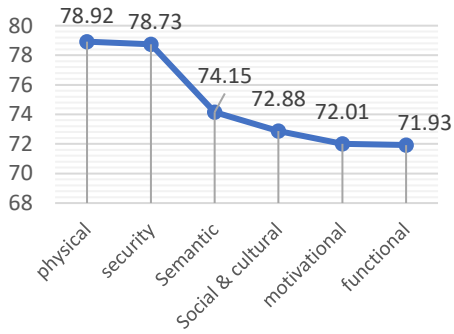

Chart 2. Ranking of accessibility of Transit Welfare Service complexes

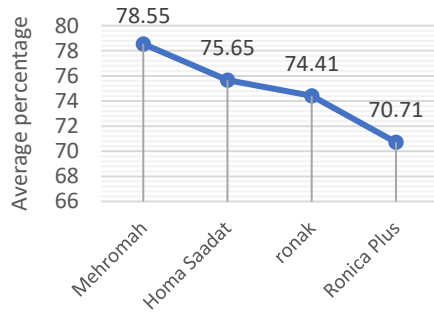

Chart 3. Ranking of the impact of attendance components

بررسی مؤلفه‌های حضور یا اجتماع پذیری در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی؛ نمونه‌های موردی: مجتمع‌های بین‌راهی (همای سعادت و رونیکا پلاس دلجان؛ مهروماه قم؛ روناک کاشان)

سید احسان موسوی^{۱*}، محمد مهدی عبدالله زاده^۲، علیرضا غفاری^۳، حسین احسانی تیرگر^۳،
مهدی بداقی^۳

- ۱- استادیار، گروه معماری، واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
- ۲- استادیار، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه ملی مهارت (فنی و حرفه ای) تهران، ایران.
- ۳- کارشناسی، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه ملی مهارت (فنی و حرفه ای) تهران، ایران.

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۰۷/۲۳

بازنگری مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۳۰

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۰۹/۱۹

کلید واژگان:

حضورپذیری
اجتماع‌پذیری
مجتمع خدمات رفاهی بین‌راهی
گردشگری
مقصد

*نویسنده مسئول: سید احسان موسوی

پست الکترونیکی:

Seh.mousavi@iau.ac.ir

نقش مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی و نحوه خدمات‌رسانی آن‌ها فقط به رهگذران جاده‌ها منحصر نمی‌شود، بلکه باید آن‌ها را از ابعاد مختلف موردبررسی قرارداد. قابلیت‌های بسیاری در این مجتمع‌ها نهفته شده است که می‌توان از آن‌ها جهت نیل به اهداف توسعه گردشگری و ایجاد مکان تفرجگاهی در منطقه بهره برد. با وجود تعاریف ذکرشده این پرسش مطرح است که برای دستیابی به این اهداف، چگونه می‌توان میزان حضورپذیری و یا اجتماع‌پذیری در این مجتمع‌ها را افزایش داد؟ از این پژوهش سنجش میزان مؤلفه‌های اجتماع‌پذیری مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی و بررسی عوامل مؤثر درافزایش حضورپذیری گردشگران در این مجموعه‌ها و کمک به صنعت حمل‌ونقل جاده‌ای می‌باشد. راهبرد پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی و روش آن کمی است. در این پژوهش ابتدا مفهوم اجتماع‌پذیری شرح و مؤلفه‌های آن استخراج شده است. سپس با به‌کارگیری ابزار پرسشنامه این مؤلفه‌ها در میان کاربران چهار مجتمع بین‌راهی منتخب توزیع و چندچون حضورپذیری در این نمونه‌ها، از طریق تحلیل‌های توصیفی و استنباطی ناشی از توزیع فراوانی و آزمون‌های T تک نمونه‌ای و فریدمن استخراج شده است. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که از نظر مراجعه‌کنندگان، گویه‌هایی از مؤلفه‌های کالبدی از قبیل سهولت دسترسی، تمیزی و نظم و کیفیت خوب ساخت این مجموعه‌ها در اولویت‌های مهم‌تری برای حضور آن‌ها از دگر گویه‌های مؤلفه‌های فرهنگی، معنایی و کارکردی از قبیل وجود امکانات کمپینگ و طبیعت‌گردی دارد. لذا باید جهت افزایش حضورپذیری در این مجموعه‌ها به ترتیب اولویت، به بهبود هر یک از این شاخص‌ها پرداخت.

مقدمه

پیشینه تاریخی ایران نشان‌دهنده پی‌شتازی ایرانیان در ساخت راه‌ها و تأسیسات بین‌راهی است و ایران را می‌توان خاستگاه کاروانسراها دانست [۱]. کاروانسراها به‌عنوان مهمان‌خانه یا استراحتگاه بین‌راهی در مسیر کاروان‌ها ساخته می‌شدند [۲]. امروزه با توسعه حمل‌ونقل جاده‌ای، فناوری و سایل نقلیه و تنوع راه‌های ارتباطی، خدمات بین‌راهی متحول شده و مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی برای ساماندهی خدمات و افزایش رفاه مسافران مورد توجه قرار گرفته‌اند. این مجتمع‌ها قابلیت‌هایی برای توسعه منطقه‌ای و گردشگری دارند و نقش‌های جدید آن‌ها، فعالیتشان را از نظر اقتصادی توجیه‌پذیر می‌کند [۱]. از این رو به منظور تحقق این اهداف باید به جنبه‌های مؤثر در ارتقای مفاهیم حضور یا اجتماع‌پذیری در مجتمع‌های بین‌راهی توجه گردد.

اجتماع‌پذیری به‌عنوان کیفیتی فضایی تعریف می‌شود که امکان تعاملات اجتماعی، گذران اوقات فراغت و رهایی از مشکلات روزمره را برای گروه‌های مختلف فراهم می‌کند [۳]. حضورپذیری نیز به توانایی فضای کالبدی در ایجاد کانون‌های فعالیت و اشتیاق به حضور در آن اشاره دارد [۴]. حضورپذیری، بازتاب ارزش‌های اجتماعی است که در فضاهای عمومی متبلور شده و حس مکان و هویت محلی را تقویت می‌کند [۵].

هدف پژوهش حاضر، شناسایی مؤلفه‌های مؤثر بر اجتماع‌پذیری و حضورپذیری در فضاهای عمومی و بررسی تأثیر و اولویت آن‌ها در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی است. پرسش‌های پژوهش عبارت‌اند از: (۱) مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر حضورپذیری و اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی چیست؟

(۲) میزان تأثیر و اولویت این مؤلفه‌ها در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی چقدر است؟

برای پاسخ، از روش‌های کمی و کیفی و ابزارهایی مانند پرسشنامه در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب استفاده شده است.

پیشینه تحقیق:

مطالعات مرتبط با موضوع پژوهش در دو دسته تقسیم می‌شوند: دسته اول پژوهش‌هایی درباره مجتمع‌های بین‌راهی (تاریخی و مدرن) و دسته دوم پژوهش‌هایی درباره حضورپذیری در فضاهای مختلف. نام و چکیده این پژوهش‌ها در جدول ۱ ارائه شده است. هیچ‌یک از این پژوهش‌ها به‌طور خاص به مؤلفه‌های حضورپذیری در مجتمع‌های بین‌راهی نپرداخته‌اند. نزدیک‌ترین مطالعه، رساله کارشناسی ارشد با عنوان «تبیین راهکارهای طراحی مجموعه‌های اقامتی-توریستی بین‌راهی با رویکرد بهره‌گیری از ظرفیت توریست‌پذیری» است که به طراحی مجموعه‌ای چندعملکردی در شهر تاریخی بلقیس پرداخته، اما تأثیر مؤلفه‌های حضورپذیری بر جذب گردشگر را بررسی نکرده و تنها از روش‌های کتابخانه‌ای استفاده نموده است. بنابراین، پرسش‌های پژوهش حاضر در هیچ‌یک از مطالعات پیشین به‌صورت مشخص پاسخ داده نشده است.

جدول ۱. جمع‌بندی پیشینه پژوهش و مطالعات انجام شده (مأخذ: نگارندگان)

ردیف	نام پژوهنده	سال	نوع اثر	عنوان اثر	نتیجه
۱	عسگری و همکاران	۱۳۹۵	مقاله	نقش و بررسی مجتمع‌های بین‌راهی در توسعه گردشگری استان سمنان	مثبت بودن تأثیر امکانات خدماتی-رفاهی مجتمع‌ها و اقامتگاه‌های بین‌راهی بر جذب گردشگران
۲	کیامهر و همکاران	۱۳۹۲	مقاله	مطالعه مسائل کالبدی و عملکردی مجتمع‌های خدماتی-رفاهی بین‌راهی و ارائه استانداردهای طراحی آنها در جهت توسعه صنعت گردشگری	جذب مسافران و گردشگران به عوامل کالبدی و عملکردی نظیر کاربری‌های موجود در مجتمع، موقعیت قرارگیری مجتمع، چیدمان فضایی، دسترسی‌ها، مواد و مصالح بومی و ... وابسته هستند
۳	کریم دخت؛ حسینی و پرویزی	۱۳۹۵	مقاله	مقاله رویکردهای معماری مؤثر بر ارتقاء حضورپذیری در دانشکده معماری آتلیه محور	عدم توجه به ویژگی‌های کالبدی مؤثر بر افزایش حضورپذیری می‌تواند بخش مهمی از جنبه‌های اجتماعی و علمی آموزش معماران را از بین ببرد
۴	دلارام شجاعی پروین پرتویی	۱۳۹۴	مقاله	عوامل مؤثر بر ایجاد و ارتقا اجتماع پذیری در فضاهای عمومی با مقیاس‌های مختلف شهر تهران	توجه به معیارهای اجتماع پذیری در حین برنامه‌ریزی و طراحی فضاها موجب می‌شود آنها در کنار یکدیگر و در مقیاس‌های مختلف به حیات خود ادامه دهند.
۵	رعنا نجاری نابی و جمال‌الدین مهدی‌نژاد	۱۳۹۹	مقاله	ارزیابی نقش عوامل کالبدی در اجتماع پذیری بازارهای سنتی ایران با استفاده از تکنیک نحوه فضا (نمونه موردی: بازار تبریز)	لزوم توجه به تغییرات و پیامدهای حاصل از توسعه شهری از جنبه کالبدی و عملکردی، برای افزایش ویژگی اجتماع پذیری بازار مشهود و ضروری است.
۶	محمد محمدی محمد حسین آیت‌اللهی	۱۳۹۳	مقاله	عوامل مؤثر در ارتقا اجتماع پذیری بناهای فرهنگی (نمونه موردی: فرهنگ سرای فرشچیان)	وجود رابطه مستقیم بین میزان اجتماع پذیری و مؤلفه‌های کالبدی و فعالیتی محیط ساخته شده است. این مؤلفه‌ها گاه به تنهایی و گاه در ترکیب با یکدیگر می‌توانند در کمیت و کیفیت اجتماع پذیری بناهای عمومی اثرگذار باشند.
۷	آرژینا اطمینانی و اصفهانی و مقدی خدابخشیان	۱۳۹۲	مقاله	ضرورت بازشناخت مؤلفه‌های تأثیرگذار بر اجتماع پذیری انسان در فضای عمومی	کیفیت و ساختار کالبدی مناسب فضای عمومی به جهت اجتماع پذیری و جذب اقشار مختلف جامعه، امکان حضور افراد و خلق رویدادهای اجتماعی، فرهنگی و خاطرات جمعی را ایجاد خواهد کرد.
۸	جواد جان مجیدی	۱۳۹۵	مقاله	بازخوانی مؤلفه‌های مؤثر بر ایجاد و ارتقا اجتماع پذیری فضاهای عمومی	بر اساس مطالعات صورت گرفته مؤلفه‌های مؤثر بر اجتماع پذیری فضاهای عمومی به دست آمده است. این مؤلفه‌ها به دو گروه عمده مؤلفه‌های کالبدی و مؤلفه‌های فعالیتی تقسیم می‌شوند.
۹	جواد جان مجیدی ملکا نگاری	۱۳۹۸	مقاله	سنجش مؤلف‌های اجتماع پذیری تالار شهر، مورد مطالعاتی: اردبیل	خوانایی و رؤیت پذیری، شاخص بودن، ایجاد فضاهای تجمعی و گردهمایی، وجود کارکرد فرهنگی، ایجاد هویت و داشتن خاطره جمعی، از مؤلفه‌های مهم اجتماع پذیری تالار شهر است

ردیف	نام پژوهنده	سال	نوع اثر	عنوان اثر	نتیجه
------	-------------	-----	---------	-----------	-------

۱۰	مهدی باصولی سعیده درخش	۱۴۰۰	مقاله	بررسی کارکردهای کاروانسراهای ایرانی با رویکردی منظرین	با تحلیل کارکرد های کاروانسرا به نظر می‌رسد کاروانسرا ها با همسان سازی عملکردی خود در دوره های زمانی مختلف، توانسته اند جایگاه خاصی داشته باشند این کارکرد ها ظرفیت مناسبی برای ایجاد یک منظر و مقصد گردشگری ارائه می کنند
۱۱	محمد علی زارع	۱۳۹۷	رساله ارشد	طراحی مجتمع تجاری با رویکرد ارتقا حضور پذیری	حضور پذیری و دعوت به اجتماع پذیری افراد در محیط‌های تجاری یکی از ارکان اصلی طراحی های فضایی و محیطی این‌گونه فضاها است که می‌تواند سبب رونق اقتصادی مجموعه فوق گردد
۱۲	نرگس داج لیری	۱۳۹۷	رساله ارشد	طراحی مجموعه فرهنگی فراغتی تنکابن با رویکرد افزایش حضورپذیری	در بین عوامل تأثیرگذار در افزایش حضور پذیری، امنیت و سرزندگی بیشترین تأثیر را داشته و کیفیت حضور افراد را افزایش داده است.
۱۳	شکوفه نظری	۱۴۰۰	رساله ارشد	طراحی مجتمع تجاری_تفریحی با رویکرد طبیعت گرایی در محله سعادت آباد شهر تهران در راستای ارتقا حضورپذیری در فضا	حصول گونه معماری تکنولوژیک با بهره گیری از طبیعت که نتایج بهتری را در معماری و در فضای شهری برای مخاطب بخصوص در راستای ارتقای حضورپذیری افراد در آن محیط را بدنبال داشت است.
۱۴	بهاره منعم	۱۳۹۹	رساله ارشد	طراحی اقامتگاه بین راهی با رویکرد اکوتوریسم	طراحی مجتمع بین راهی برای جذب توریسم و بررسی عوامل موثر بر جذب توریسم می پردازد
۱۵	فاطمه سادات سنگ سفیدی	۱۳۹۷	رساله ارشد	تبیین راهکارهای طراحی مجموعه های اقامتسی_توریستی بین راهی با رویکرد بهره گیری از ظرفیت توریست پذیری (نمونه موردی: مجموعه اقامتی و توریستی شهر تاریخی بلقیس)	بررسی عوامل ایجاد یک مجموعه چند عملکردی با بهره گیری از ظرفیت توریست پذیری و طراحی مجموعه گردشگری و اقامتی بین راهی

با مرور پیشینه پژوهش مشخص می‌شود که اغلب مطالعات پیشین یا بر ابعاد کالبدی و عملکردی در فضاهای عمومی نظیر بازارهای سنتی، مجتمع‌های تجاری و فضاهای آموزشی متمرکز بوده‌اند، یا به‌طور کلی به ارتقای اجتماع‌پذیری در بافت‌های شهری پرداخته‌اند. هرچند این پژوهش‌ها اهمیت عوامل کالبدی، دسترسی و کیفیت فیزیکی را برجسته کرده‌اند، اما بررسی مستقیمی از مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی به چشم نمی‌خورد این در حالی است که مسئله حضور پذیری در مجتمع بین‌راهی اهمیت فراوان دارد و حیات این نوع مجموعه‌ها وابسته به حضور پذیری است و بنیان اقتصادی آن را می‌سازد. همچنین بیشتر مطالعات گذشته تنها به یک یا دو مؤلفه اجتماع‌پذیری بسنده کرده‌اند، در حالی که پژوهش حاضر با ادغام شش مؤلفه کالبدی، کارکردی، اجتماعی- فرهنگی، معنایی، امنیتی و انگیزشی تلاش دارد تصویری جامع‌تر ارائه دهد. از این رو، این پژوهش شکاف دانشی موجود در حوزه حضور‌پذیری مجتمع‌های بین‌راهی را پر کرده و می‌تواند مبنایی برای طراحی و مدیریت کارآمدتر این فضاها باشد.

روش تحقیق:

راهبرد پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و در زمره پژوهش‌های کمی است که، به بررسی مفهوم اجتماع‌پذیری در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی و عوامل ارتقای آن می‌پردازد. ابتدا بر اساس مرور مستقیم و غیر مستقیم انجام شده در ۸۷ عدد منبع داخلی و خارجی که به ارزیابی مؤلفه‌های حضور پذیری به طور مشخص پرداخته‌اند، مؤلفه‌ها و گویه‌های مدنظر مستخرج و جمع بندی شد. سپس نمونه‌های منتخب، شامل ۴ مجتمع بین‌راهی پرکار با حضورپذیری بالا انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای با ۲۱ سؤال بر اساس طیف لیکرت (خیلی کم تا خیلی زیاد) بود که برای سنجش مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های اجتماع‌پذیری طراحی شد. تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار IBM SPSS Statistics 27 انجام شد و شامل دو روش آمار توصیفی (توزیع فراوانی و درصد) و آمار استنباطی (آزمون t تک‌نمونه‌گروهی و آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی زیرمؤلفه‌ها) بود. جامعه آماری این پژوهش، از میان مراجعان موجود در چهار مجتمع خدمات رفاهی بین‌راهی منتخب در سال ۱۴۰۳ بوده‌اند. از آنجا که جامعه آماری گسترده و به‌طور دقیق قابل شمارش نبود، حجم نمونه با استفاده از جدول دیمورگان^۱ ۴۰۰ نفر تعیین شد؛ به‌طوری‌که برای هر مجتمع ۱۰۰ پرسشنامه توزیع گردید. روش نمونه‌گیری به‌صورت در دسترس/تصادفی انجام شد، به این معنا که پرسشنامه‌ها میان مراجعانی که در زمان اجرای پژوهش در مجتمع‌ها حضور داشتند و تمایل به همکاری داشتند، تکمیل گردید. این رویکرد با هدف دستیابی به داده‌های معتبر و نماینده از کاربران واقعی مجتمع‌ها اتخاذ شد. همچنین روایی پرسشنامه توسط ۵ متخصص معماری تأیید و پایایی آن با آلفای کرونباخ ۰٫۷۱۷، محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی مناسب است.

پیشینه و مبانی نظری:

راه‌های ارتباطی از گذشته نقش کلیدی در مناسبات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی داشته و فراتر از آمدو شد، بر تحولات تجاری، نظامی، سیاسی و انتقال دستاوردها تأثیر گذاشته‌اند [۶]. منابع تاریخی و سفرنامه‌ها از توجه ایرانیان به راه‌ها، راهداری و پست منظم سخن گفته‌اند [۷]. ایران خاستگاه کاروانسراها بوده [۸] که برای رونق سفر ایجاد شدند و به‌مرور کارکردهای متنوعی فراتر از استراحتگاه یافتند [۹]. کاروانسراها با نیازهای جامعه تکامل یافتند و با تغییر شرایط، هویت و ساختار جدیدی گرفتند، به‌گونه‌ای که در هر دوره با افزودن کارکردی جدید، نقش مهمی در تجارت و حمل‌ونقل ایفا کردند [۹]. از جمله کارکردهای مختلف کاروانسراها می‌توان به کارکردهای اقتصادی، نظامی، امنیتی و... اشاره نمود. [۹]. برای نمونه برخی از این کاروانسراها، به کاروانسرای «برهنگان» معروف و محل زنان روسپی بود [۱۰]. روسپیان به طور گروهی محل‌هایی را به خود اختصاص می‌دادند. غالباً محل آن‌ها در خارج از شهر قرار داشت تا مردان هوسران در همان‌جا عیاشی کنند [۱۱]. و یا در مقابل در سده چهارم هجری قمری، واژه کاروانسرا به خانقاه تعبیر می‌شد. این امر به دلیل جمع‌شدن اهل طریقت، صوفیان و نیز زندگی و تحصیل گروه‌های مذهبی در آن بود [۱۲]. ذکر این نمونه‌ها بیش از آنکه جنبه تاریخی صرف داشته باشد، بر انعطاف‌پذیری کاروانسراها در پاسخ به نیازهای گوناگون جامعه و متناسب به شرایط زمانه تأکید دارد. همین ویژگی،

^۱ طبق جدول دیمورگان مستخرج از کتاب (روش تحقیق با رویکرد پایان‌نامه نویسی، غلامرضا خاکی، ۱۳۹۶) برای جوامع آماری که جمعیت آن مشخص نیست حجم نمونه حدود ۴۰۰ عدد تعیین شده است.

یعنی توانایی فضا در سازگاری با گروه‌های مختلف و نیازهای متنوع و مبدل شدن عملکرد بین راهی به مقصد نهایی، می‌تواند امروزه نیز یکی از شاخصه‌های کلیدی حضورپذیری در مجتمع‌های خدمات رفاهی مدرن محسوب شود.

امروزه، با تردد میلیون‌ها مسافر و وسیله نقلیه، مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی برای پاسخ به نیازهای سفر ایجاد شده‌اند. این مجتمع‌ها نباید جدا از منطقه‌شان بررسی شوند و باید از ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، دفاعی، کالبدی و زیست‌محیطی تحلیل شوند [۱۳]. این مجتمع‌ها قابلیت‌هایی برای توسعه منطقه‌ای و گردشگری دارند و نقش‌های جدید، فعالیت آن‌ها را اقتصادی می‌کند [۱]. برای افزایش بهره‌وری و توجیه اقتصادی، باید به اجتماع‌پذیری و حضورپذیری توجه شود، زیرا انسان به‌عنوان موجودی اجتماعی نیاز به تعامل دارد و از فضاهای عمومی برای ارتباط استفاده می‌کند [۱۴-۱۶].

حضورپذیری:

تعریف جامع حضورپذیری به دلیل سهل‌المتنع بودن مفهوم آن دشوار است [۱۷]. واژه‌های حضورپذیر، اجتماع‌دوست یا پراکنده‌کننده به فضاهایی اشاره دارند که مردم را گردهم می‌آورند یا دور می‌کنند [۱۸]. همفری اسموند^۱ و رابر سامر^۲ این اصطلاحات را برای فضاهای با میلمان قابل‌جابه‌جایی تعریف کردند و نقش میلمان در اجتماع‌پذیری را نشان دادند [۱۹]. فضای حضورگیز مانع تعاملات است، اما به گفته ادوارد ت. هال^۳، این فضاها در یک فرهنگ ممکن است در فرهنگی دیگر حضورپذیر باشد. آنچه که مهم است تنوع فضاها برای انتخاب افراد بر اساس حالات و نیازشان است [۲۰]. حضورپذیری به توانایی فضای کالبدی در ایجاد کانون‌های فعالیت و اشتیاق به حضور در آن اشاره دارد [۴]. حضورپذیری، بازتاب ارزش‌های اجتماعی است که در فضاهای عمومی متبلور شده و حس مکان و هویت محلی را تقویت می‌کند [۵].

برای سنجش فرآیند حضورپذیری فضای عمومی، مطالعات فراوانی انجام شده که در جدول ۲ به برخی از آن‌ها اشاره شده است. این عوامل غالباً در دو بعد کالبدی و عملکردی بیان شده‌اند. مؤلفه عملکردی در پرتوی مؤلفه کالبدی رخ می‌دهد و عنصری مهم در تبیین الگوی معنایی مکان است و مؤلفه معنایی، مبنای شکل‌دهی بسویاری از کارکردها به خصوص کارکرد اجتماعی در مکان را ایجاد می‌کند. مؤلفه کالبدی همراه با مؤلفه عملکردی، معنای اجتماعی مکان را شکل می‌دهد و تغییرات عملکردی، این معنا را تغییر می‌دهد [۲۱].

عامل کالبدی در اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی نقش کلیدی دارد و با تأثیر بر نوع و میزان تعاملات اجتماعی، این تعاملات را افزایش می‌دهد [۲۲]. ویژگی‌های فیزیکی معماری شامل رنگ، بافت، فرم، نور، مصالح، مقیاس، سازه، خوانایی، دعوت‌کنندگی ورودی‌ها و تزئینات است که بر اساس نیازهای انسانی و فعالیت‌های فضا شکل

¹ Humphry Osmond

² Robert Sommer

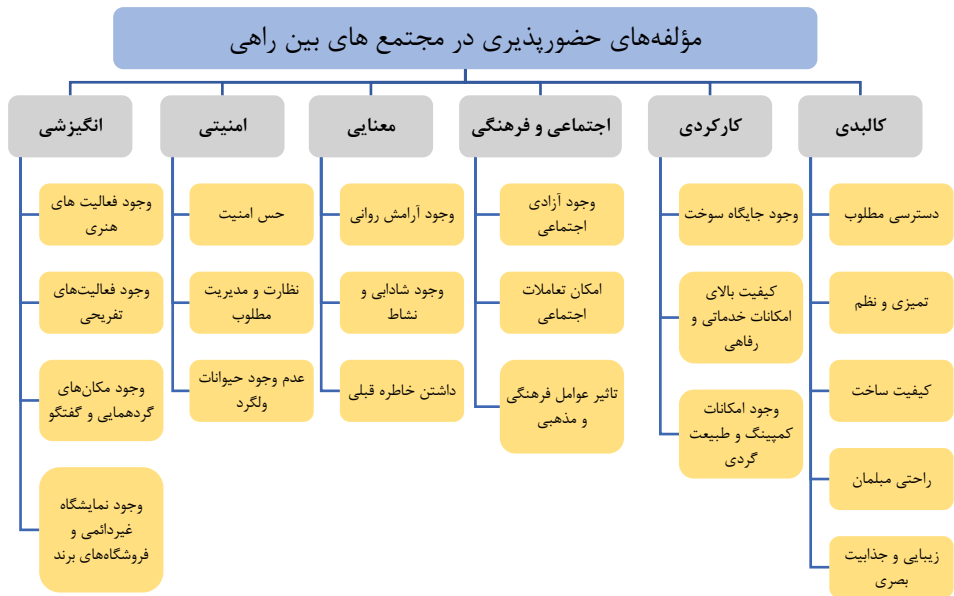
³ Edward T. Hall

می‌گیرند [۲۳؛ ۲۴]. محققان، فضای کالبدی با سازمان‌دهی مشخص را عاملی مؤثر بر تعاملات اجتماعی می‌دانند [۲۵].

مؤلفه‌های عملکردی با تأکید بر رفتار جمعی، تعاملات اجتماعی را تسهیل می‌کنند [۲۶]. این مؤلفه‌ها با تأثیر بر کیفیت حضور و تعامل مردم [۲۷]، رویدادهای اجتماعی را ایجاد کرده، جذابیت فضا را افزایش می‌دهند و فضایی برای گفت‌وگو فراهم می‌کنند. همچنین، خوانایی، شفافیت و درک بهتر فضا را تسهیل کرده و روابط اجتماعی را بهبود می‌بخشند [۲۸]. این ویژگی‌ها شامل تنوع کاربری‌ها، خوانایی و امکانات هستند [۲۱].

جهت تدوین مدل مفهومی پژوهش، پس از بررسی مفاهیم و آرای نظریه‌پردازان، مؤلفه‌های حضورپذیری در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی در شش بعد کالبدی، اجتماعی-فرهنگی، کارکردی، معنایی، امنیتی و انگیزشی با ۲۱ گویه تقسیم‌بندی شده‌اند که در نمودار ۱ قابل‌بررسی است.

نمودار ۱. مؤلفه‌ها و زیرمؤلفه‌های حضورپذیری در مجتمع‌های بین‌راهی (مأخذ: نگارندگان)

جدول ۲. عوامل مهم در حضور یا اجتماع‌پذیری از دیدگاه نظریه‌پردازان [۲۱]

نظریه پردازان	عوامل مهم در اجتماع پذیر فضاهاى عمومى از دیدگاه نظریه پردازان
---------------	---

تأکید بر نقش عوامل فیزیکی به عنوان عنصر محوری زندگی اجتماعی ساکنان	Whyte (1980)
تأکید بر درک ارتباط بین فضا و ابعاد وجود انسان و درک دانش ساخت فرم	Norberg-Schulz (1980, as cited in Thwaites, 2001, 251)
-دسترسی فیزیکی، بصری، اجتماعی، راحتی و تسهیل دسترسی -دسترسی (دسترسی بصری به مکان) -دسترسی فیزیکی (دسترسی برای عموم) -مسیریابی (تفسیر ویژگی های شکلی، سیستم های حرکتی و ارتباطات محیطی) -دسترسی به فضای طبیعی (برای تقویت روابط اجتماعی بسیار مهم است)	دانشپور و چرخچیان (۱۳۸۶) Montello (2007) Valins (1993) Hunter (2010) Rugel et al. (2019)
آسایش و امنیت	Gehl (1987); Baba & Austin (1989); Carr et al. (1992) Zimring (2005); Ulrich & Barach (2006)
-تأکید بر عناصر فیزیکی -افزایش دسترسی به فعالیت های اجتماعی و تعامل بین فرد و محیط فیزیکی-اجتماعی	Giles-Corti & Donovan (2002)
تأکید بر انسجام واقعیت اجتماعی در جامعه چندفرهنگی	Peters & Haan (2011)
-مدت فعالیت و توجه به محیط زیست (خورشید، باد)، محیط فیزیکی، شرایط روانشناختی (شخصیت فضا)	Carmona et al. (2010)
-استراتژی های فیزیکی طراحی براساس حس راحتی و مدیریت آن زیبای شناسی، هنر و ادراک عمومی (جنبه های مهمی از کیفیت فضای عمومی است که به درستی درک نشده اند. چگونگی درک مردم از فضا و کمک به استفاده از فضا یا عدم استفاده از آن را مطرح می کند)	Cattell et al. (2008)
ویژگی های طبیعی (کیفیت هوا و نور)	Dempsey (2009) Torrington & Tregenza (2007) Geboy (2007)
-تنوع در امکانات و فعالیت ها -میلمان (میلمان طراحی شده به صورت ارگونومی)	Rishbeth (2001)
برگزاری مراسم و جشن ها، امنیت، عوامل اقتصادی	Shaftoe (2008)
سر و صدا	Blomkvist et al. (2005)
-برنامه ریزی فضایی (طرح فضایی به طور مستقیم با سه ویژگی فیزیکی تمایز ظاهری، دسترسی بصری و پیچیدگی طرح ارتباط دارد) -توانایی مردم در تشخیص مکان به منظور هدایت به یک محیط معین و شناختی و رفتاری	Montello (2007)
-تسهیل تماس اجتماعی -ارتباط اجتماعی، سرمایه اجتماعی (به عنوان مثال منابع بالقوه ارتقادهنده سلامت جامعه مرتبط با شبکه های اجتماعی آن)، حمایت اجتماعی (از نظر کیفی و کمی، با افزایش انسجام اجتماعی و بهبود روانی، اثر غیرمستقیم بیشتری از بعد کیفی داراست) -همبستگی اجتماعی	Maas et al. (2009) Carpiano & Hystad (2011) Hudson et al. (2007)

معرفی نمونه های منتخب:

برای سنجش مدل مفهومی ارتقای اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی بین‌راهی، چهار مجتمع خدمات رفاهی در محورهای قم-تهران، قم-اصفهان و تهران-دلیجان انتخاب شدند. این مجتمع‌ها به دلیل بعد کم فاصله (۴ تا ۷ کیلومتری) از شهرها و کارکردهای متنوع، دارای ویژگی‌های مقصدگونه و حضورپذیر هستند. مجتمع مهر و ماه (۷ کیلومتری قم، آزادراه قم-تهران) به محلی برای قرارهای ملاقات و گفتگو تبدیل شده است.

مجتمع روناک کا شان نیز به دلیل نزدیکی به شهرکاشان، تالار پذیرایی، فضای سبز و قنات، گرد شگران را جذب می‌کند. مجتمع‌های رونیکا پلاس و همای سعادت (به ترتیب ۴ و ۵ کیلومتری شهر دلیجان، بزرگراه تهران-دلیجان) با امکاناتی مانند سالن همایش، تالار برای رویدادهایی مثل کنسرت، سوئیت‌های اقامتی، شهربازی، گلخانه و رستوران با موسیقی زنده، رویکردی مقصدگونه دارند که در جدول شماره ۳ به سایر ویژگی‌های هریک از مجتمع‌ها اشاره شده است. از مهم‌ترین دلایل انتخاب این مجتمع‌ها به دلیل تنوع کاربری و قابلیت جذب گردشگر فارغ از ارائه خدمات بین‌راهی در مسیر بوده است.

بررسی ویژگی‌های هر مجتمع نشان می‌دهد که صرف وجود امکانات کالبدی یا خدماتی به‌تنهایی کفایت نمی‌کند، بلکه نحوه اثرگذاری آن‌ها بر مؤلفه‌های حضورپذیری تعیین‌کننده است. برای مثال، در مجتمع مهروماه قم، فروشگاه‌های برند و سطح بالای نظافت، احساس امنیت و اعتماد را در بازدیدکنندگان تقویت کرده و موجب تکرار توقف‌ها شده است. در روناک کاشان، وجود قنات و تالارهای پذیرایی، علاوه بر جذابیت بصری، امکان تعاملات اجتماعی را افزایش داده است. مجتمع همای سعادت با تکیه بر موسیقی زنده و شهربازی، بیش از هر عامل دیگری بر شادابی و نشاط مؤثر بوده و بدین‌وسیله حضورپذیری آن را ارتقا داده است. در مقابل، رونیکا پلاس به دلیل محدودیت در کیفیت خدمات و امکانات جانبی، از سطح پایین‌تری از حضورپذیری برخوردار است. این تحلیل نشان می‌دهد که ویژگی‌های کالبدی و کارکردی هر مجتمع زمانی معنا پیدا می‌کنند که با شاخص‌های حضورپذیری پیوند خورده و تجربه ملموس بازدیدکنندگان را ارتقا دهند.

جدول 3. معرفی ویژگی‌های مجتمع‌های خدمات‌رفاهی بین‌راهی منتخب (مأخذ: نگارندگان)

نام مجتمع	مکان	متراژ زمین	امکانات	تصاویر
مهروماه قم	۷ کیلومتری آزادراه قم به تهران	۶۲ هزار مترمربع	رستوران سلف سرویس - فودکورت های متنوع-کنترل ۲۴ ساعت نظافت سرویس های بهداشتی- وجود فروشگاه های برند پوشاک - کافه لمیز و کافه ساعدی نیا- فروشگاه لوازم خانگی- کیفیت ساخت بالا و نظم و نظافت- نمازخانه - جایگاه سوخت- ارتفاع سقف بلند- سوپرمارکت- سوهان پزی شیرینی فروشی ساعدی نیا	

نام مجتمع	مکان	متراژ زمین	امکانات	تصاویر
روناک کاشان	۶ کیلومتری آزادراه کاشان به قم	۳۵ هزار مترمربع	فضای سبز - وجود قنات و استخر آب - تالار پذیرایی - رستوران ها - کافه - سویت های اقامتی - سرویس بهداشتی تمیز - آلاچیق های محصور - پارکینگ وسیع ماشین آلات بزرگ مانند کامیون ها و اتوبوس ها - جایگاه سوخت بنزین و گاز - سوپرمارکت - نمازخانه	
همای سعادت دلیجان	۵ کیلومتری بزرگراه دلیجان - تهران	۴۷ هزار مترمربع	رستوران سلف سرویس - فروشگاه پوشاک - سوپرمارکت - شهرپازی - جایگاه سوخت - گلخانه - ویلاهای اقامتی همراه با دریاچه مصنوعی - پارکینگ مسقف - پارکینگ vip - محوطه سبز - کافه بام همراه با موسیقی زنده - سرویس بهداشتی تمیز و با کیفیت - نمازخانه	
رونیکا پلاس دلیجان	۴ کیلومتری بزرگراه دلیجان - تهران	۲۰ هزار مترمربع	رستوران - فروشگاه پوشاک - سوپرمارکت - آبمیوه فروشی - اکسسوری فروشی - تالار پذیرایی - سرویس بهداشتی شکیل - نمازخانه تمیز - پارکینگ مسقف - محوطه سبز - ورودی دعوت کننده و مجلل - تراس بزرگ - جایگاه سوخت بنزین	

داده‌های جمعیت شناختی:

در جدول شماره ۴ به بررسی توزیع فراوانی جمعیت شناختی استخراج شده از نرم افزار SPSS در چهار بین‌راهی منتخب، پرداخته شده است که شامل مواردی از جمله: جنسیت، تأهل، سن، تحصیلات، حقوق و درآمد، می‌باشد. اما به‌طور کلی می‌توان گفت که ۵۹/۵ درصد از حجم نمونه آماری را مردان و ۴۰/۵ درصد از آن را زنان تشکیل داده‌اند و ۵۳/۵ درصد از این افراد را متأهلان و ۴۶/۵ درصد آن‌ها را مجردان دربر می‌گیرند.

جدول ۴. داده‌های جمعیت شناختی نمونه آماری برحسب درصد در هر مجتمع بین‌راهی (مأخذ: نگارندگان)

عنوان	گزینه‌ها	مهر و ماه	روناک	همای سعادت	رونیکا پلاس	کل (درصد)
جنسیت	مرد	۷۶	۶۵	۵۵	۴۲	۵۹/۵
	زن	۲۴	۳۵	۴۵	۵۸	۴۰/۵
تأهل	مجرد	۶۱	۴۳	۵۳	۲۹	۵۳/۵
	متأهل	۳۹	۵۷	۴۷	۷۱	۴۶/۵
سن	۲۰-۱۰	۴	۱۰	۱۰	۶	۷/۵
	۳۰-۲۱	۲۱	۳۱	۳۴	۲۹	۳۱/۳
	۴۰-۳۱	۳۶	۲۹	۲۵	۳۲	۳۰/۵
	۶۰-۴۱	۲۶	۲۷	۲۲	۲۷	۲۵/۵
	۷۰-۶۱	۳	۳	۷	۶	۴/۸
	+۷۱	۰	۰	۲	۰	۰/۵
تحصیلات	زیر دیپلم	۷	۱۲	۸	۵	۸
	دیپلم	۱۶	۱۸	۲۵	۱۹	۱۹/۵

عنوان	گزینه‌ها	مهر و ماه	روناک	همای سعادت	رونیکا پلاس	کل (درصد)
تحصیلات	فوق دیپلم	۸	۱۰	۱۰	۸	۹
	لیسانس	۴۱	۴۴	۳۷	۴۲	۴۱
	فوق لیسانس	۲۱	۱۳	۱۷	۲۰	۱۷/۸
	دکتری	۷	۳	۳	۶	۴/۸
حقوق و درآمد	زیر ۵ میلیون تومان	۱۱	۱۰	۱۶	۹	۱۱/۵
	زیر ۱۰ میلیون تومان	۱۷	۱۷	۱۹	۲۰	۱۸/۳
	زیر ۲۰ میلیون تومان	۴۵	۳۶	۳۵	۳۳	۳۷/۳
	بالای ۲۰ میلیون تومان	۲۷	۳۷	۳۰	۳۸	۳۳

پرسش‌های مقدماتی:

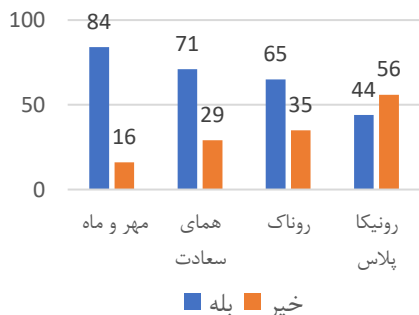
پرسشنامه پژوهش حاضر شامل دو سؤال راهبردی بدون رده‌بندی لیکرت برای بررسی راهبرد فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل می‌باشد:

آیا از این مکان به‌عنوان توقفگاه بین‌راهی یا مقصد تفریحی استفاده می‌کنم؟

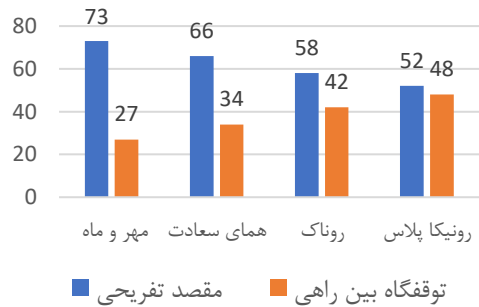
آیا همیشه این مکان را به‌عنوان توقفگاه بین‌راهی در سفرهایم انتخاب می‌کنم؟

تحلیل پاسخ‌ها در چهار مجتمع منتخب نشان داد: در مجتمع مهر و ماه، ۷۳٪ پاسخ‌دهندگان آن را مقصد تفریحی و ۲۷٪ توقفگاه بین‌راهی می‌دانند. در مجتمع‌های همای سعادت، روناک و رونیکا پلاس به‌ترتیب ۶۶٪، ۵۸٪ و ۵۲٪ افراد با قصد تفریح مراجعه کرده‌اند، که نشان‌دهنده رویکرد مقصدگرایانه و تأثیر عملکرد این مجتمع‌ها در جذب گردشگر است. مهر و ماه در این زمینه پیشتاز است (نمودار ۳).

همچنین، ۸۴٪ پاسخ‌دهندگان در مهر و ماه، این مجتمع را توقفگاه همیشگی خود انتخاب کرده‌اند؛ در همای سعادت و روناک به‌ترتیب ۷۱٪ و ۶۵٪ و در رونیکا پلاس ۵۶٪ این نظر را داشتند. این نشان‌دهنده کیفیت بالاتر خدمات در سه مجتمع اول و ضعف نسبی مجتمع رونیکا پلاس است (نمودار ۴).

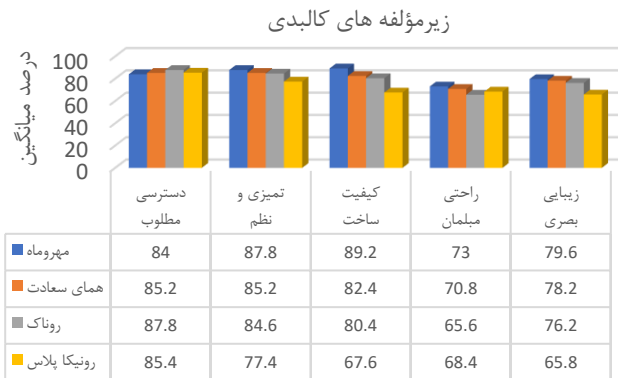
نمودار ۴. توزیع فراوانی در پرسش مقدماتی دوم

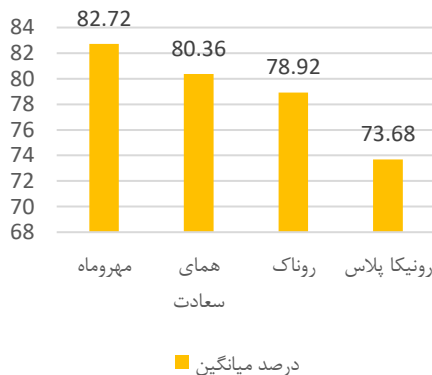
نمودار ۳. توزیع فراوانی در پرسش مقدماتی اول

مؤلفه کالبدی:

مؤلفه کالبدی شامل ۵ زیرمؤلفه دسترسی مطلوب، تمیزی و نظم، کیفیت ساخت، راحتی مبلمان و جذابیت بصری (از جمله فضای سبز) است که با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی تحلیل شد. نتایج در نمودار ۵ به صورت مقایسه‌ای ارائه شده است. در دسترسی مطلوب، مجتمع روناک کاشان (۸۷٫۸٪) بالاترین و مهر و ماه (۸۴٪) پایین‌ترین امتیاز را دارد. تمیزی و نظم در مهر و ماه (۸۷٫۸٪) بیشترین و رونیکا پلاس (۷۷٫۴٪) کمترین است. کیفیت ساخت در مهر و ماه (۸۹٫۲٪) مطلوب‌تر و در رونیکا پلاس (۶۷٫۶٪) کمترین است. راحتی مبلمان در مهر و ماه (۷۳٪) بالاترین و در روناک کاشان (۶۵٫۶٪) پایین‌تر است. جذابیت بصری در مهر و ماه (۷۹٫۶٪) به دلیل فضای سبز و نمای مطلوب، بیشترین تأثیر را دارد و رونیکا پلاس کمترین امتیاز را کسب کرد. همه زیرمؤلفه‌ها با درصد‌های بالای ۵۰٪ تأثیر بالایی در اجتماع‌پذیری دارند. به ترتیب، مهر و ماه، همای سعادت، روناک و رونیکا پلاس بیشترین تا کمترین تأثیر کالبدی را دارند (نمودار ۶).

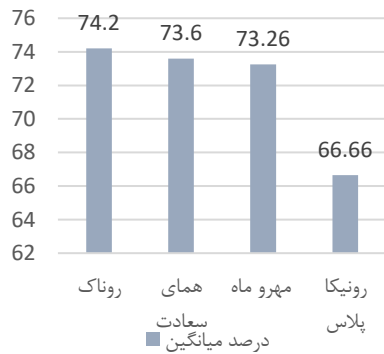
نمودار ۵. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های کالبدی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب (مأخذ: نگارندگان)

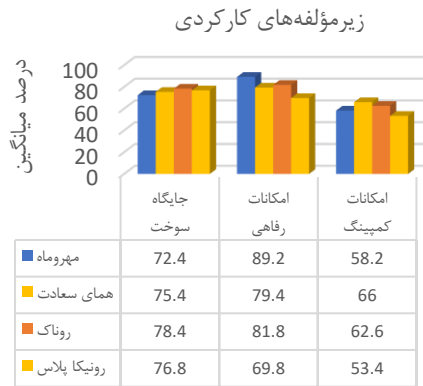
نمودار ۶. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های کالبدی در هر مجتمع بین‌راهی (مأخذ: نگارندگان)

مؤلفه کارکردی:

مؤلفه کارکردی شامل سه زیرمؤلفه جایگاه سوخت، کیفیت امکانات خدمات رفاهی (فروشگاه‌ها، رستوران‌ها، سرویس بهداشتی، نمازخانه و غیره) و امکانات کمپینگ و طبیعت‌گردی است. نتایج آمار توصیفی در نمودار ۷ به صورت مقایسه‌ای ارائه شده است. جایگاه سوخت در روناک کاشان (۷۸٫۴٪) بیشترین تأثیر را در جذب مسافر دارد، درحالی‌که در مهرماه (۷۲٫۴٪) است. در کیفیت ارائه امکانات خدمات رفاهی، مهر و ماه با ۸۹٫۲٪ پیش‌تاز است، اما رونیکا پلاس ضعیف‌ترین عملکرد را به نسبت بقیه مجتمع‌ها دارد. زیرمؤلفه امکانات کمپینگ و طبیعت‌گردی با درصد نزدیک به ۵۰٪ تأثیر کمتری به نسبت سایر زیرمؤلفه‌ها دارد؛ همای سعادت و روناک کاشان به دلیل فضاهای اقامتی موقت بالاترین و رونیکا پلاس با ۵۳٫۴٪ پایین‌ترین امتیاز را در این زیرمؤلفه دارند. جایگاه سوخت و امکانات خدمات رفاهی به دلیل درصد بالای ۵۰٪ تأثیر بیشتری در حضورپذیری دارند. به ترتیب، روناک کاشان، همای سعادت، مهر و ماه و رونیکا پلاس بیشترین تا کمترین تأثیر کارکردی را دارند (نمودار ۸).

نمودار ۸. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های کارکردی در هر مجتمع بین‌راهی

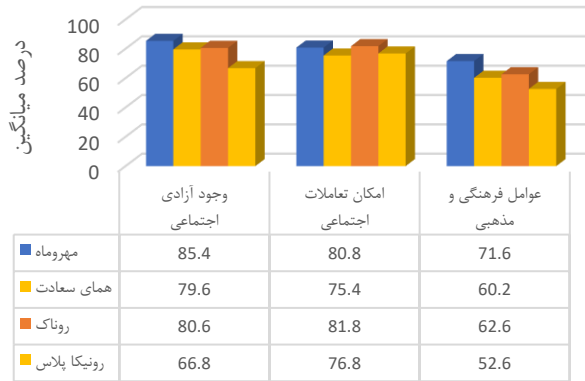
نمودار ۷. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های کارکردی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب

مؤلفه اجتماعی و فرهنگی:

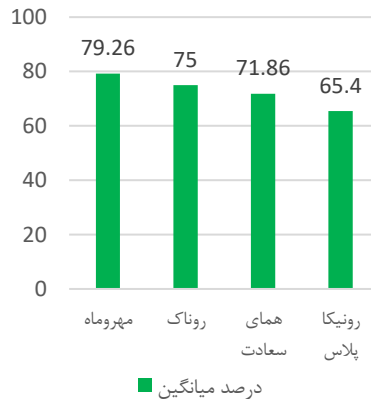
مؤلفه اجتماعی و فرهنگی شامل سه زیرمؤلفه آزادی اجتماعی، امکان تعاملات اجتماعی و عوامل فرهنگی و مذهبی است. یافته‌های آمار توصیفی در نمودار ۹ به صورت مقایسه‌ای برای چهار مجتمع بین‌راهی منتخب ارائه شده است. آزادی اجتماعی در مجتمع مهر و ماه با ۸۵٫۴٪ بیشترین تأثیر را در اجتماع‌پذیری دارد، به‌ویژه به دلیل موقعیت خارج از شهر قم و محدودیت‌های مذهبی موجود در این شهر، درحالی‌که رونیکا پلاس با ۶۶٫۸٪ کمترین امتیاز را دارد. امکان تعاملات اجتماعی در روناک کاشان (۸۱٫۸٪) و مهر و ماه (۸۰٫۸٪) مؤثرتر بوده، درحالی‌که در همای سعادت کمتر از سایر مجتمه‌ها این مورد دیده می‌شود. عوامل فرهنگی و مذهبی در مهر و

ماه با ۷۱٫۶٪ بیشترین تأثیر را دارد، به‌ویژه به دلیل نمازخانه بزرگ با طراحی مدرن و نظافت، که افراد مذهبی، به‌خصوص از قم، را جذب می‌کند. هرچند عوامل فرهنگی و مذهبی کمترین تأثیر را به نسبت سایر زیرمؤلفه‌ها دارند، اما با درصدهای بالای ۵۰٪، همه زیرمؤلفه‌ها در حضورپذیری مؤثرند. به ترتیب، مهر و ماه، روناک، همای سعادت و رونیکا پلاس بیشترین تا کمترین تأثیر اجتماعی و فرهنگی را دارند (نمودار ۱۰).

زیرمؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی

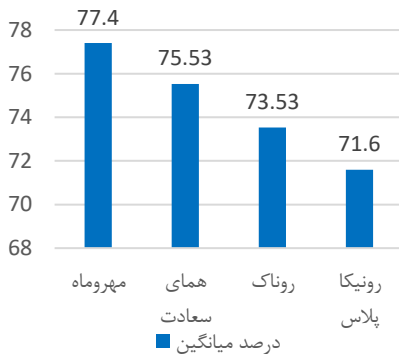
نمودار ۹. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب

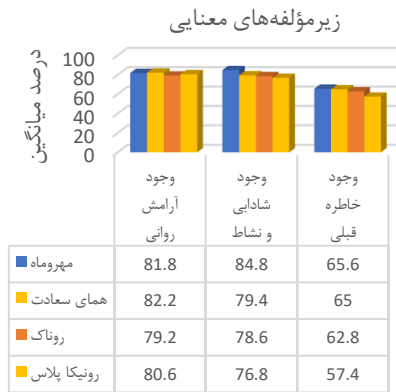
نمودار ۱۰. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی در هر مجتمع بین‌راهی

مؤلفه معنایی:

مؤلفه معنایی شامل سه زیرمؤلفه آرامش روانی، شادابی و نشاط، و تأثیر خاطره قبلی است. داده‌های آماری در نمودار ۱۱ به صورت مقایسه‌ای ارائه شده‌اند. همای سعادت (۸۲،۲٪) و مهر و ماه (۸۱،۸٪) در آرامش روانی بیشترین تأثیر را در جذب مخاطب دارند. مهر و ماه با ۸۴،۸٪ در شادابی و نشاط پیشتاز است، اما رونیکا پلاس با ۷۶،۸٪ پایین‌ترین امتیاز را دارد. با درصدهای بالای ۵۰٪، آرامش روانی و شادابی و نشاط عوامل مؤثری در اجتماع‌پذیری هستند. در زیرمؤلفه خاطره قبلی، مهر و ماه (۶۵،۶٪) بالاترین و رونیکا پلاس (۵۷،۴٪) پایین‌ترین امتیاز را دارد. خاطره قبلی تأثیر کمتری نسبت به دو زیرمؤلفه دیگر دارد، زیرا داده‌ها به حد میانی ۵۰٪ نزدیک‌ترند. به ترتیب، مهر و ماه، روناک، همای سعادت و رونیکا پلاس بیشترین تا کمترین تأثیر معنایی را دارند (نمودار ۱۲).

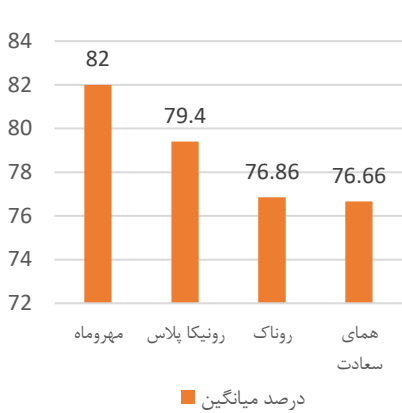
نمودار ۱۲. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های معنایی در هر مجتمع بین‌راهی

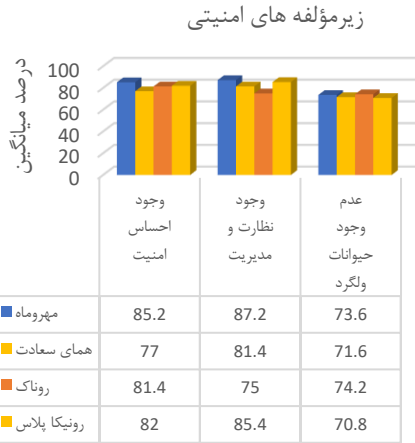
نمودار ۱۱. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های معنایی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب

مؤلفه امنیتی:

مؤلفه امنیتی شامل سه زیرمؤلفه احساس امنیت، نظارت و مدیریت مطلوب، و عدم وجود حیوانات ولگرد است. نتایج آمار توصیفی در نمودار ۱۳ به صورت مقایسه‌ای ارائه شده‌اند. احساس امنیت در مهر و ماه با ۸۵،۲٪ بیشترین تأثیر را در حضورپذیری دارد، در حالی که همای سعادت کمترین امتیاز را کسب کرده است. نظارت و مدیریت مطلوب نیز در مهر و ماه بالاترین آرای حضورپذیری را داشته است. این دو زیرمؤلفه تأثیر بسزایی در جذب مخاطب دارند. عدم وجود حیوانات ولگرد با درصدهای بالای ۵۰٪ مهم است، و روناک کاشان با ۷۴،۲٪ بیشترین سهم را دارد، اما این شاخص نسبت به دو زیرمؤلفه دیگر اولویت کمتری دارد. به ترتیب، مهر و ماه، رونیکا پلاس، روناک و همای سعادت بیشترین تا کمترین تأثیر امنیتی را دارند (نمودار ۱۴).

نمودار ۱۴. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های امنیتی در هر مجتمع بین‌راهی

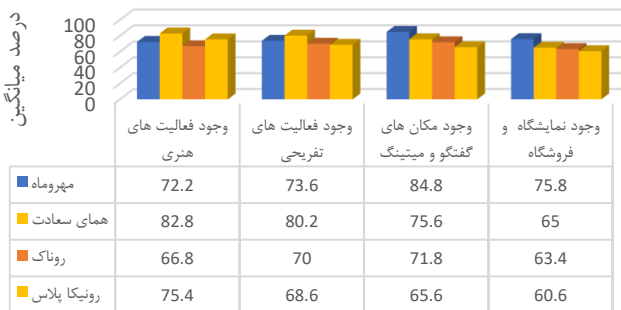

نمودار ۱۳. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های امنیتی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب

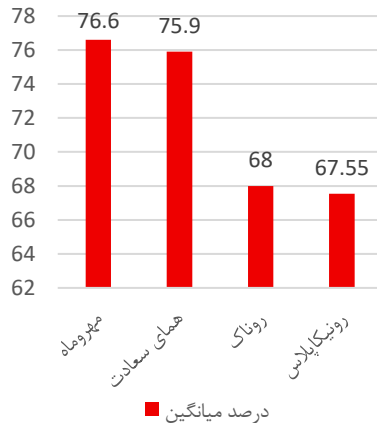
مؤلفه انگیزشی:

مؤلفه انگیزشی شامل ۴ زیرمؤلفه فعالیت‌های هنری، فعالیت‌های تفریحی، مکان‌های گفتگو و تجمع، و نمایشگاه‌های غیردائمی و فروشگاه‌های برند است. نتایج آمار توصیفی در نمودار ۱۵ به صورت مقایسه‌ای ارائه شده‌اند. این مؤلفه‌ها برای ایجاد اشتیاق و افزایش حضورپذیری افراد مؤثرند. فعالیت‌های هنری مانند موسیقی زنده در همای سعادت (۸۲٫۲٪) بیشترین تأثیر را در شادابی فضا دارد. همای سعادت همچنین در فعالیت‌های تفریحی با ۸۰٫۲٪ پیشتاز است. مهر و ماه با ۸۴٫۸٪ در مکان‌های گفتگو و تجمع و با ۷۵٫۸٪ به دلیل فروشگاه‌های برند (مانند ساعدی نیا و لمیز) بیشترین تأثیر را در حضورپذیری دارد. درصدهای بالای این زیرمؤلفه‌ها تأییدکننده تأثیرشان در حضورپذیری افراد است. به ترتیب، مهر و ماه، همای سعادت، روناک و رونیکا پلاس بیشترین تا کمترین تأثیر انگیزشی را دارند (نمودار ۱۶).

زیرمؤلفه‌های انگیزشی

نمودار ۱۵. درصد میانگین زیرمؤلفه‌های انگیزشی در چهار مجتمع بین‌راهی منتخب

نمودار ۱۶. رتبه بندی تأثیرگذاری مؤلفه‌های انگیزشی در هر مجتمع بین‌راهی

آزمون t تک نمونه‌ای:

t-test تک‌نمونه آزمونی برای بررسی برابری میانگین یک جامعه با مقدار ثابت (در اینجا ۳، بر اساس طیف لیکرت ۵ تایی) استفاده می‌شود. اگر فرض صفر (H_0 : میانگین برابر ۳) رد شود و میانگین نمونه بیشتر از ۳ باشد، مؤلفه اثر زیادی دارد؛ اگر کمتر از ۳ باشد، اثر کمی دارد؛ و اگر فرض صفر رد نشود، میانگین مؤلفه برابر ۳ (متوسط) است [۲۹؛ ۳۰].

در SPSS این آزمون، تفاوت معنادار میانگین نمونه با مقدار ثابت ۳ را بررسی می‌کند. اگر سطح معناداری (Sig. 2-tailed) کمتر از ۰،۰۵ باشد، فرض صفر رد می‌شود و تفاوت معنادار است. مقدار تفاوت میانگین (Mean Difference) نشان می‌دهد که میانگین نمونه بزرگ‌تر (مثبت) یا کوچک‌تر (منفی) از ۳ است.

نتایج آزمون t-test تک نمونه‌ای در جدول ۱۱ نشان می‌دهد که فرضیه صفر (H_0) برای اکثر گویه‌های پرسشنامه رد شده است، به این معنا که میانگین جامعه آماری با میانگین مفروض اختلاف معناداری دارد. با توجه به مثبت بودن میانگین اختلاف، میانگین گویه‌ها بالاتر از ۳ بوده و فرضیه‌ها تأیید شده‌اند، بنابراین می‌توانند شاخصی برای افزایش حضورپذیری در مجتمع‌های بین‌راهی باشند. اما در زیرمؤلفه‌های شماره ۸ (امکان‌ات کمپینگ و طبیعت‌گردی) و ۱۱ (عوامل فرهنگی و مذهبی)، سطح معناداری بالاتر یا برابر با ۰،۰۵، فرضیه صفر (H_0) را تأیید می‌کند، نشان‌دهنده تأثیر کمتر این زیرمؤلفه‌ها در حضورپذیری است. همچنین، گویه ۱۴ (خاطره قبلی) با سطح معناداری نزدیک به ۰،۰۵، نسبت به سایر گویه‌ها تأثیر کمتری نیز در حضورپذیری دارد.

جدول ۱۱. نتیجه آزمون t-test تک نمونه ای از پرسشنامه (مأخذ: نگارندگان)

ردیف	پرسش	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	95% Confidence Interval of the Difference		مؤلفه
						Upper	Lower	
کابندی	۱ دسترسی مطلوب	29.013	39	.000	1.28000	1.1933	1.3667	
	۲ تمیزی و نظم	25.543	39	.000	1.188	1.10	1.28	
	۳ کیفیت ساخت خوب	20.285	39	.000	.995	.90	1.09	
	۴ راحتی مبلمان	8.125	39	.000	.473	.36	.59	
	۵ زیبایی و جذابیت بصری	14.085	39	.000	.748	.64	.85	
کارکردی	۶ وجود جایگاه سوخت	13.190	39	.000	.788	.67	.90	
	۷ کیفیت بالای امکانات خدماتی رفاهی	18.493	39	.000	1.207	.90	1.11	
	۸ وجود امکانات کمپینگ و طبیعت گردی	.039	39	.969	.09500	-.1231	.1281	
اجتماعی و	۹ وجود آزادی اجتماعی	16.352	39	.000	.788	.80	1.02	
	۱۰ امکان تعاملات اجتماعی	18.627	39	.000	1.003	.76	.94	
	۱۱ تاثیر وجود عوامل فرهنگی و مذهبی	.680	39	.497	.00250	-.09	.18	
معنایی	۱۲ وجود آرامش روانی	22.114	39	.000	1.048	.95	1.14	
	۱۳ وجود شادابی و نشاط	23.678	39	.000	1.085	.99	1.18	
	۱۴ داشتن خاطره قبلی	2.223	39	.027	.135	.02	.25	
امنیتی	۱۵ ایجاد احساس امنیت	20.565	39	.000	1.07000	.9677	1.1723	
	۱۶ وجود نظارت و مدیریت مطلوب	22.059	39	.000	1.112	1.01	1.21	
	۱۷ عدم وجود حیوانات ولگرد	10.343	39	.000	.628	.51	.75	
	۱۸ وجود فعالیت های هنری	12.065	39	.000	.708	.59	.82	
زیبایی	۱۹ وجود فعالیت های تفریحی	11.054	39	.000	.655	.54	.77	
	۲۰ وجود مکان های گفتگو و میتینگ	11.723	39	.000	.723	.60	.84	
	۲۱ وجود نمایشگاه های غیر دائمی و فروشگاه	4.598	۳۹۹	.000	.310	.18	.44	

آزمون فریدمن:

همچنین به منظور رتبه‌بندی هرکدام از این زیر مؤلفه‌ها از آزمون فریدمن استفاده می‌شود. آزمون فریدمن یک آزمون ناپارامتری معادل آنالیز واریانس با اندازه‌های تکراری (درون‌گروهی) است که از آن برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین k متغیر (گروه) استفاده می‌گردد [۲۹].

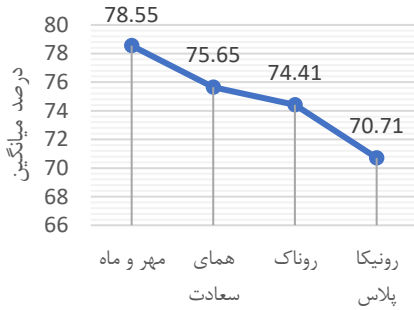
مطابق با داده‌های آماری گردآوری شده از نتایج آزمون فریدمن در جدول شماره ۱۲ می‌توان این‌گونه استنباط نمود که زیرمؤلفه‌های دسترس مطلوب، تمیزی، نظم، نظارت و مدیریت خوب از مهم‌ترین عوامل حضور پذیری شدن یک مجتمع خدمات رفاهی بین‌راهی از دیدگاه پاسخ دهندگان به این پرسشنامه می‌باشد. به همین نحو در مقابل وجود شاخص‌هایی همچون وجود خاطره قبلی از مکان یا تأثیر عوامل فرهنگی و مذهبی و از همه بیشتر برخورداری از امکانات کمپینگ و طبیعت‌گردی کمترین میزان اثرگذاری در افراد برای افزایش تمایل و اشتیاق به حضور در مجتمع‌های بین‌راهی را به نسبت سایر شاخص‌ها ایجاد می‌کرده است.

جدول 12. نتیجه آزمون فریدمن از پرسشنامه (مأخذ: نگارندگان)

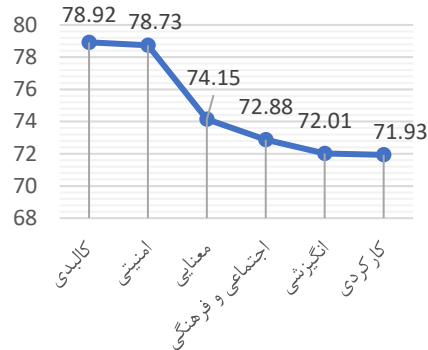
رتبه	عنوان	Mean ranks	رتبه	عنوان	Mean ranks
1	دسترس مطلوب	۱۳/۶۶	12	وجود مکان های میتینگ	۱۰/۹۵
2	تمیزی و نظم	۱۳/۲۶	13	جذابیت بصری و زیبایی	۱۰/۸۰
3	نظارت و مدیریت خوب	۱۲/۸۱	14	وجود فعالیت های هنری	۱۰/۸۰
4	وجود شادابی و نشاط	۱۲/۵۹	15	وجود فعالیت های تفریحی	۱۰/۴۶
5	وجود احساس امنیت	۱۲/۵۸	16	عدم وجود حیوانات ولگرد	۱۰/۳۲
6	وجود آرامش روانی	۱۲/۴۳	17	راحتی مبلمان	۹/۳۹
7	امکانات خدمات رفاهی	۱۲/۳۵	18	وجود نمایشگاه و فروشگاه	۹/۰۷
8	کیفیت ساخت خوب	۱۲/۱۸	19	وجود خاطره قبلی	۷/۸۶
9	وجود آزادی اجتماعی	۱۱/۷۱	20	عوامل فرهنگی و مذهبی	۷/۷۵
10	وجود جایگاه سوخت	۱۱/۲۵	21	کمپینگ و طبیعت گردی	۷/۵۳
11	امکان تعاملات اجتماعی	۱۱/۲۴	-	-	-

نتیجه‌گیری:

با توجه به مباحث ارائه شده در پژوهش حاضر، دو پرسش راهبردی را می‌توان مطرح نمود. اول آنکه؛ مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر حضور یا اجتماع‌پذیری در فضاهای عمومی کدام‌اند؟ برای پاسخ به این سؤال اقدام به تدوین یک مدل مفهومی از طریق مطالعه و بررسی تعاریف، مفاهیم و آرایه نظریه پردازان و پژوهشگران این حوزه شد و سپس با توجه به شرایط و امکانات موجود در نمونه‌های موردی منتخب، مؤلفه‌هایی متناسب با این شرایط تعیین گشت. دوم آنکه؛ میزان تأثیر و اولویت هر یک از این مؤلفه‌ها در مجتمع‌های خدمات رفاهی بین‌راهی به چه اندازه‌ای است؟ به منظور پاسخ به این پرسش، پرسشنامه‌ای مبتنی بر مؤلفه‌های شناسایی شده طرح شد و در هر یک از مجتمع‌های مذکور توزیع گردید. سپس داده‌های آماری مستخرج با استفاده از دو روش توصیفی و استنباطی در نرم افزار SPSS مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند.

نمودار ۱۸. رتبه بندی حضورپذیری مجتمع‌های بین‌راهی منتخب (مأخذ: نگارندگان)

نمودار ۱۷. رتبه بندی تأثیر گذاری مؤلفه‌های حضورپذیری (مأخذ: نگارندگان)

در این پژوهش چهار مجتمع خدمات رفاهی بین‌راهی در سه محور قم-تهران، قم-اصفهان و تهران-دلیجان انتخاب شد که هر یک از این مجتمع‌ها به واسطه برخورداری از کاربری‌های فراتر از عملکرد بین‌راهی و باتوجه به بعد فاصله کم خود با محیط شهری، کارکردهای مقصدگونه‌ای نیز به خود گرفته بودند اما همان‌طور که در بخش تحلیل و بررسی به آن اشاره گشت، نتایج حاکی از آن بود که وجود یک سری عوامل، درون این مجتمع‌ها به افزایش حضور پذیریشان کمک شایانی نموده و آن‌ها را در جذب و اجتماع‌پذیری افراد کمک کرده است. در ادامه با استفاده از دو روش آمار توصیفی و استنباطی مشخص شد که از میان شش مؤلفه حضور پذیری به ترتیب درج شده در نمودار ۱۷ مؤلفه‌های کالبدی و کارکردی بیشترین و کمترین سهم را در افزایش رویکرد حضورپذیری داشته‌اند این در حالی بوده که مجتمع مهرماه بیشترین میزان برخورداری از خصایص حضورپذیر را دارا بوده است (نمودار ۱۸).

توجه به خروجی‌های برگرفته از آزمون‌های t -test تک نمونه‌ای و فریدمن مشخص شد که وجود زیرمؤلفه‌های دسترسی مطلوب، تمیزی، نظم، نظارت و مدیریت خوب درون مجتمع‌های بین‌راهی می‌تواند بیشترین تأثیرگذاری برای افزایش حضور پذیری افراد را داشته باشد. بدین جهت می‌توان این‌گونه نیز تفهیم نمود که با توجه به سلسله مراتب هرم نیازهای مازلو، تأمین زیرمؤلفه‌هایی که به رأس هرم نزدیک‌ترند از تأثیر گذاری بیشتری در حضورپذیر افراد برخوردارند.

در نهایت از همه نتایج به‌دست‌آمده فوق‌الذکر این‌گونه تحلیل می‌رود که با به کارگیری معیارهای حضور یا اجتماع‌پذیر در مجتمع‌های بین‌راهی می‌توان نقش این مجتمع‌ها و خدمات‌رسانی آن‌ها را همانند پیشینه تاریخی‌شان صرفاً به رهگذران جاده‌ها معطوف نکرد و از آن‌ها در جهت نیل به اهداف بزرگ‌تری همچون توسعه و توازن منطقه‌ای و گردشگری بهره برد و فعالیت آن‌ها را به لحاظ اقتصادی توجیه‌پذیر نمود.

هم‌چنین با توجه به اینکه نمونه‌های موردی انتخاب‌شده در این پژوهش به دلیل نزدیکی به محدوده‌های شهری دارای ویژگی‌های متمایزتری به نسبت دیگر مجتمع‌های بین‌راهی بوده‌اند، محدودیت‌هایی در تعمیم

نتایج به سایر مجتمع‌های بین‌راهی وجود دارد. عمده علل برگزیدن این مجتمع‌ها به عنوان نمونه‌های منتخب، به دلیل عملکردهای متنوعشان فارغ از ارائه خدمات در مسیر بوده است. از این‌رو، برای گسترش نتایج و امکان تعمیم آن‌ها به سایر مجتمع‌های بین‌راهی، به‌ویژه آن‌هایی که در فواصل دورتری از محدوده‌های شهری قرار دارند، لازم است پژوهش‌های بیشتری انجام شود. این پژوهش‌ها باید پرسش‌های مطرح‌شده را متناسب با شرایط خاص هر مجتمع بین‌راهی مورد بررسی و سنجش قرار دهند تا بتوان به نتایج جامع‌تر و قابل تعمیم‌تری دست یافت.

References

- [۱] Haji Zamani, M. (۲۰۱۹). *Designing a welfare service complex between Qom and Arak with the approach of continuing the traditional caravanserais of the central desert of Iran* Allameh Faiz Kashani College]. Kashan, (In Persian)
- [۲] Sawaqib, Jahanbakhsh, Aliabadi, N & ., Fardin. (۲۰۱۲). *The role of the Safavids in the growth of caravanserais*. History (Islamic Azad University, Mahallat Branch), ۲۶(۷), ۴۲-۶۸, (In Persian)
- [۳] Sennett, R. (۱۹۷۴). *The Fall of Public Man*. Penguin Books .
- [۴] Lefebvre, H. (۱۹۹۱). *Space production*. Blackwell .
- [۵] Habibi, M. (۲۰۱۶). *From Stream to City: An Analysis of the Concept of the City and Its Physical Appearance - Tashreh Thought* (۱^{ed.}). Tehran University Publications, (In Persian)
- [۶] Pargari, S., & Judaki, M. A. (۲۰۱۶). *A study of the communication routes from Shiraz to Isfahan (from the early Islamic centuries to the formation of the Safavid government, ۲۲۲to ۹۰۷AH/ ۸۴۶to ۱۵۰۱AD)*. Historical research, ۸(۱), ۳۵-۵۶, (In Persian)
- [۷] Pirnia, M. K. (۱۹۹۱). *About urban planning and traditional Iranian architecture*. Abadi, ۱(۱), ۱۴-۱۵, (In Persian)
- [۸] Foruzandeh, N., Deh Kiani, G., & Heidari Bani, D. (۲۰۱۴). *Survey and study of Iranian caravanserais* International Conference on Man, Architecture, Civil Engineering and the City, Tabriz, (In Persian)
- [۹] Basoli, M., & derakhsh, S. (۲۰۲۱). *Investigating the functions of Iranian caravanserais with a perspective approach*. Manzar, ۱۳(۵۴), ۲۸-۳۷, (In Persian)
- [۱۰] Saburi Zalooabi, A. (۲۰۱۴). *History of the Caravanserai*. History research, ۵۵, ۱۴۵-۱۸۲, (In Persian)
- [۱۱] Shanvaz, B., & Khaqani, R. (۲۰۱۵). *Caravanseraei of Iran*. Pazineh Publications, (In Persian)
- [۱۲] Farshchi, H. R., & Haji Zamani, M. (۲۰۱۹). *A study of Iranian caravanserais and their associated buildings*. Architectural studies, ۲(۷), ۱۳-۱۱, (In Persian)
- [۱۳] Morshidzadeh, K. (۲۰۱۳). *Briefing plan for the construction of roadside welfare service complexes*. Retrieved June ۳۰, Sunday from <http://www.isanat.com/bp/business-plan/tourism-bp/item/۶۳۹-motel-business-plan.html>, (In Persian)

- [۱۴] Cattell, V., Dines, N., Gesler, W., & Curtis, S. (۲۰۰۸). *Mingling, observing, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations*. Health & place, ۱۴(۳), ۵۴۴-۵۶۱
- [۱۵] Cattell, V., & Evans, M. (۱۹۹۹). *Neighbourhood Images in East*. York Publishing Servis .
- [۱۶] Cattell, V., & Herring, R. (۲۰۰۲). *Social capital and well-being: generations in an East London neighbourhood*. Journal of Public Mental Health, ۱(۳), ۸-۱۹
- [۱۷] Halprin, L. (۱۹۶۳). *Cities*. The MIT press .
- [۱۸] Osmond, H. (۱۹۵۷). *Function as the basis of psychiatric ward design*. Psychiatric Services, ۲۷-۲۳,(۴)۸
- [۱۹] Zucker, P. (۱۹۷۰). *Town & square: from the agora to the village green*. The MIT Press .
- [۲۰] Gehl, J. (۲۰۰۸). *Life Between Buildings: Using Public Space* (S. Shasti, Trans.). Jihad Daneshgahi Publishing Organization .
- [۲۱] Najari Nabi, R., & Mehdinejad, J. (۲۰۲۰). *Evaluating the role of physical and functional factors in the sociability of traditional Iranian markets using the spatial syntax technique (Case study: Tabriz Bazaar)*. Bagh Nazar, ۱۷(۸۵), ۶۷-۸۲, (In Persian)
- [۲۲] Mardomi, K., & Hessam, Q. (۲۰۱۱). *Architectural requirements that influence the socialization of metro station spaces*. Urban and rural management, ۹(۲۷), ۱۵۲-۱۳۳, (In Persian)
- [۲۳] Salehinia, M., & Memarian, G. (۲۰۰۹). *Sociability of architectural space*. fine arts, ۱(۴۰), ۱۷-۱۵, (In Persian)
- [۲۴] Mutalebi, Q. (۲۰۰۶). *Recognizing the relationship between form and function in architecture*. fine arts, ۲۵(۲۵), ۶۴-۵۵, (In Persian)
- [۲۵] Pasalar, C. (۲۰۰۳). *The Effects of Spatial Layouts on Students* North Carolina State University]. Raleigh .
- [۲۶] Barker, R. G. (۱۹۶۸). *Ecological psychology: Concepts and methods for studying the environment of human behavior*. In. Stanford, CA: Stanford University Press.
- [۲۷] Daneshpour, S. A., & Charkhchian, M. (۲۰۰۷). *Public spaces and factors affecting collective life*. Bagh Nazar, ۴(۷), ۱۹-۲۸, (In Persian)
- [۲۸] Heydari, A. A., & Zaimi, N. (۲۰۱۷). *Prioritizing indicators that influence the social acceptability of metro stations*. Haft Hesar Environmental Studies, ۵(۱۹), ۶۳-۷۴, (In Persian)
- [۲۹] Zare, M. A. (۲۰۱۸). *Designing a commercial complex with an approach to improving accessibility* Islamic Azad University]. Marvdasht, (In Persian)
- [۳۰] Nazari, S. (۲۰۲۱). *Designing a commercial-entertainment complex that incorporates naturalism in line with the presence of space in the Saadat Abad neighborhood of Tehran* Islamic Azad University]. Damavand, (In Persian)